

DEMÉNY LAJOS

Báthori István és a székely gyalogpuskás rend felállítása

Két kiadatlan udvarhelyszéki darabonti kiváltságlevél
1575-ből és 1576-ból

Az 1562. évi székely felkelés és a leverése utáni segesvári országgyűlés 1562. július 20-án foganatosított határozatai csaknem egy egész századra meghatározták a székely társadalom fejlődését, s vele párhuzamosan a fejedelmi székelypolitika alakulását. Az udvarhelyszéki bíráskodási jegyzőkönyvek kiadása mindennél világosabban fedte fel a közszékek (a korabeli szóhasználatban a *székely község*) tudatában e változás azonosítását a szabadság elvesztésével. Tudatukban a történelem két élesen elválasztott korszakra tagolódt: az 1562 előtti „régí szabadság idejére” és a segesvári döntések utáni szabadságvesztésre. A renitens székelyek megfékezésére Székelyudvarhelyen felállított Székelytámadt és a háromszéki Várhegyen Székelybánja jelképezte a közszékekre kedvezőtlen változás beköszöntét.¹

II. János választott király az egész székely községet fejedelmi jobbággyá nyilvánította, sőt 1566 derekától elkezdte a fejedelmi jobbággyok magánföldesúri eladományozását. Az eladományozott fejedelmi jobbággyok magánföldesúri jobbággyok lettek. Pár év leforgása alatt utóbbiak száma ugrásszerűen megnőtt, de vele együtt nőtt és szilárdult a székely előkelők száma és szerepe a székely társadalom szerkezetében. Mi több, sok lófő család nyert fejedelmi adománylevelet és birtokokat, jobbággyokat. Ezek is mind a székely nemesek rendjébe léptek, ugyanis az 1562. évi segesvári országgyűlés – mint ismeretes – nemesekké nyilvánította a lófőket is, amikor kimondta: „Az fő népek, az ő fősegekben, és az lófejek az ő lófősegekben minden széken szabadon éljenek, úgy mind a nemesség az ő nemességekben, az ő földin lakókat, kiket jó igazsággal bírnak, úgy mint a nemesség bírják az ő jobbággyokat, ők is jobbággyúl bírnak, kik a rovásnak idején több községgel együtt megrótassanak.”²

Ha a jobbággyokkal nem rendelkező lófők helyzete még sok ellentmondásra adott okot, az adományokkal felruházott jobbággytartó lófők igazi nemesek lettek.

1 A Székely Oklevéltár új sorozatában nyomdafestéket látott periratokban, de kiváltképpen a tanúvallomásokban a régi székely szabadság és annak elvesztése megannyi vetületében került terütekre, éppen úgy mint a fejedelemhez vagy az országgyűléshez benyújtott székely panaszlevelekben 1562 után. Nem térünk ki itt rájuk, mert külön tanulmányban szándékozunk a szabadság kérdését elemezni, úgy miként az a székely tudatban élt a 16. század második felében.

2 Erdélyi Országgyűlési Emlékek. II. (1556. szept.–1576. jan.) Szerk. Szilágyi Sándor. Bp. 1876. 203.

Igazi nemesek, természetesen a székelyföldi adottságok korlátai között, ahol a 16. század második felében a leggazdagabb székely nemesek megadóztatott székelyföldi jobbágyportáinak száma nem haladta meg a hetvennégyet, amint azt az 1566. június 11. utáni adóösszeírás mutatja.³ Udvarhelyszéken ekkor a 81 jobbágytartó nemes és lófő családnak összesen 368 adózó jobbágyportája volt. Ezzel szemben a megadóztatott fejedelmi jobbágyporták száma csaknem 2000, tehát a magánföldesúri jobbágyporták számának majdnem a hatszorosa volt.⁴ Természetesen, mint más esetben is, az adózó porta nem volt azonos a családfővel, utóbbiak száma rendszeresen nagyobb volt, ugyanis nemegyszer az adózás alá esők állatállományától függően két vagy néha több jobbágycsaládot foglaltak magukban. Mindent egybevetve és más kiadott vagy kiadatlan udvarhelyszéki katonai és adóösszeírást is figyelembe véve az udvarhelyszéki társadalom szerkezete a 16. század hatvanas éveinek második felében a következő szóródást mutatja: 15–18 nemesi, mintegy 300 lófő, csaknem 2000 fejedelmi jobbágy és 416 ősjobbágy családfő.⁵ Nem ismerjük a zsellér és szolga családfők számát, de bizonyára nem állunk messze a valóságtól állításunkkal, miszerint az udvarhelyszéki társadalom szerkezetében a fejedelmi jobbágyok a széki összlakosság 75 százalékát tették ki. Kénytelenek vagyunk a hozzávetőleges számokhoz folyamodni, mert ebből a korszakból nincsenek megfelelő adataink az egyre gyarapodó darabontok számáról.

Nem merjük az udvarhelyszéki állapotokat az egész Székelyföldre vonatkozóan általánosítani. Számoltunk ugyanis azzal, hogy Keresztúr fiúszék és Udvarhely anyaszék volt az 1562. évi felkelés kiindulópontja, és Marosszékkal együtt innen került ki a lázadók zöme. Következésképpen a megtorlás is itt volt a legkeményebb, az itteni közszekelyek talán mindannyian osztották a segesvári országgyűlés utáni fejedelmi jobbágyok sorsát. Az is bizonyos, hogy a lófők aránya Csík-, Gyergyó- és Kászsónszéken, talán Háromszéken is nagyobb volt mint Udvarhely- és Marosszéken. Aranyosszék helyzete egészen másként alakult, az itteniek ugyanis távol maradtak a felkeléstől, s így a segesvári határozatokat itt nem alkalmazták.

Minden helyi eltéréssel és sajátossággal is számolva tagadhatatlan, hogy az egész székely társadalom döntő többségét alkotó közszekelység az adófizető fejedelmi jobbágyok sorsára jutott, legalábbis zömében. Márpedig a közszekelyek alkották a székely gyalogságot, az egész erdélyi had mintegy kétharmadát. Azzal, hogy a közszekelyek adófizető fejedelmi jobbágyok lettek, és 1566 második felétől fejedelmi adomány révén sokan közülük magánföldesúri jobbágyokká váltak, a székely had száma és aránya az egész erdélyi hadban lényegesen csökkent. Ez mindenképpen érzékenyen érintette az ország hadviselő képességét, még akkor

3 Magyar Országos Levéltár (= MOL) F. Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Cista Comitatum. Ugocsa. Fasc. 1. N° 23.

4 *Demény Lajos*: XVI. századi kiadatlan székely összeírások. In: Emlékkönyv Imreh István születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Kiss András–Kovács Kiss Gyöngy–Pozsony Ferenc. Kolozsvár, 1999. 151–158.

5 I. m. 149–157.

is, ha a székely had és annak gyalogsága mind kevésbé volt ütőképes, sőt igazában a válság korszakát élte, amikor a tűzfegyverek elterjedtek tájainkon és befolyásolták a hadviselést. A török és osztrák terjeszkedés torkában Erdélynek viszont égetően szüksége volt a védekezést biztosító hadra, hogy a főleg székely lófőkből álló könnyűlovasságot kiegészítse, kellően felszerelt hatékony zsoldos gyalogpuskásokkal velük harcoljon. A végvárak és őrségük fenntartása mellett egy többezres gyalogpuskásokból álló had fizetése viszont meghaladta az akkori Erdély pénzügyi erőforrásait. A vármegyei nemesi had és velük együtt az úgynevezett mezei hadak mind fegyverzetben, mind felkészültségben messze elmaradtak a követelményektől. A székely gyalogság kérdése országos kérdéssé lett.

A segesvári országgyűlés határozatainak értelmében II. János választott király lemondott a közszekelyekből álló gyalogságról. A 16. század hatvanas éveinek második felében készült, nemrég előkerült újabb székely katonai és adóösszeírások arra utalnak, hogy a fejedelem a székelyföldi fejedelmi és magánföldesúri jobbágyok megadóztatásával a zsoldos gyalogság fizetésére szánt pénzügyi forrásokat szándékozott gyarapítani. Ezzel egyidejűleg kezdte meg Székelyföldön is a darabontok (gyalogpuskások) megszervezését.

Párhuzamosan haladt ez a főnépek, de kiváltképpen a lófők számbeli és anyagi gyarapodásával. Történetírásunk már korábban is jelezte, hogy a folyamatot elsősorban a fejedelmi adományok lendítették fel, ez lévén a 16. század második és a 17. század első felében a társadalmi felemelkedés kizárólagos útja a Székelyföldön.⁶ Már II. János választott király gyalogpuskás adómentességeket adományozott. De igazából az említett adományozások Báthori István székelypolitikájának lettek elválaszthatatlan elemei. Az egyéni szabadságlevelek mellett Báthori egész katonai egységeket részesített adómentességben, főleg a fejedelmi jobbágyokból álló százasokat. Ezek sorába tartozik az a két kiadatlan kollektív adománylevél, amelyek korabeli fogalmazványokban maradtak ránk.⁷ Az elsőt maga Báthori István állíttatta ki 1575. augusztus 6-án Kolozsvárott, míg a másodikat Báthori Kristóf 1576. július 25-én Gyulafehérvárott.

Báthori István az agilis ócfalvi Alárd Máté kapitánysága alatti 129 udvarhelyszéki harcosból álló százas/század minden egyes tagját külön-külön egyéni adómentességben részesítette, a paraszti, plebejus állapotból kivette, az igazi gyalogpuskásai vagy darabontjai közé emelte, házaikat és örökségeiket felmentette mindenféle pénzbeli fizetség, hűbéri kötelezettség, rendes és rendkívüli adó, tized és bármiféle szolgálat alól, kivéve a katonáskodást. Tette ezt azért, mert ócfalvi Alárd Máté százada vitézségével kitűnt hadaiban a Bekes Gáspár

6 Itt csupán az alábbi tanulmányokra utalunk: *Jakó Zsigmond*: A székely társadalom útja a XIV–XVI. században. In: Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. Szerk. Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly. Bukarest, 1979. 27–29.; *Egyed Ákos*: A székely hadkötelezettség és hadszervezet, különös tekintettel a XVI. századra. In: Székely felkelés i. m. 55.; *Trócsányi Zsolt*: Rákóczi Zsigmond. (Egy dinasztia születése). In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. 1978. Szerk. Dankó Imre. Debrecen, 1979. (A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai LIX.) 96.

7 MOL P 1870. Rhédei család levéltára. 2. cs. 10. tétel. 1–2.

ellen vívott kerelőszentpáli ütközetben 1575. július 9-én. Kikötötte kiváltságlevelében, hogy a név szerint is felsorolt székelyek kötelesek a gyalogpuskások felszerelésével megjelenni hadában, részt venni hadjárataiban, amikor erre felszólítja őket. Meghagyta egyben az udvarhelyszéki királybíráknak és kapitányoknak, székülőknek és esküdteknek, tizedszedőknek, valamint Siger János udvarhelyi várkapitánynak, hogy a kiváltságban részesített személyeket, örökösüket és fiúleszármazottjaikat a nevezett adómentességben bárki ellen mind személyükben, mind javaikban megvédjék és oltalmazzák.

Tartalmában hasonló Báthori Kristóf már említett adománylevele is, azzal az eltéréssel, hogy benne 74 udvarhelyszéki családöt emelt ki a parasztok és pórok állapotából, és sorolta őket, örökösüket és fiúleszármazottjaikat az igazi gyalogpuskások rendjébe. A kiváltságlevelél szerint ezt azzal érdemelték ki, hogy a fejedelmi hadban hűségesen szolgáltak. Ugyanazt az adómentességet biztosította számukra, mint Báthori István, de előírta, hogy mind az általános, mind a részleges hadjáratokban az ország védelmét szolgálják, kardjuk és puskájuk legyen. A két adománylevelében 203 udvarhelyszéki székely nyert darabonti adómentességet.

A Báthori István kiváltságlevelében szereplő udvarhelyszékiek a települések sorrendjében:

<i>Almás (Homoród-):</i>	<i>Bözöd:</i>	<i>Énlaka:</i>
Ágoston Gergely	Csekefalvi János	Demeter István tizedes
Birthalan Szaniszló	Marossi Benedek	Vas Bálint
Felházi Jakab	<i>Csehétfalva:</i>	<i>Etéd:</i>
Márton István tizedes	Kerestély Miklós	László Péter
Orbán István	Kovách Péter tizedes	<i>Farcád:</i>
Péter Mátyás	Máthé Mihály	Jakab Miklós tizedes
<i>Bágy:</i>	<i>Csekefalva:</i>	Kovách Miklós
Gellért Antal	Vadász Péter tizedes	<i>Farkaslaka:</i>
Ghellérth György	<i>Csőb:</i>	Széchy Péter
Nagy Mihály	Csebi Antal	László János
<i>Bardócfalva:</i>	<i>Dálya (Székely-):</i>	Máthé Gáspár
Szabó Péter	Gáspár Fábián	Máthé István
<i>Boldogasszonyfalva</i>	Kalos/Kallós Péter	Török Imre
<i>(Alsó-):</i>	Zoltán Tamás	<i>Füle (Erdő-):</i>
Bicsak András	<i>Derzs (Székely-):</i>	Csóg Mihály
<i>Bordos:</i>	Csukor János	<i>Jánosfalva:</i>
Csebi János	Emreh Lőrinc	Bartalius Bálint
<i>Bögöz:</i>	Lénárt Máté	<i>Karácsonfalva:</i>
Barla András	<i>Ege:</i>	Daniel György
Bencsér Bálint	Csiszér Imre	Kelemen Antal
Cséra András		

<i>Kede:</i>	<i>Okland</i>	<i>Szentkirály:</i>
Péterfi Lukács	Gaál András	Bodó György
Tamás Miklós	<i>Oláhfalva:</i>	István Pál
<i>Keresztúr (Székely-):</i>	Benedek Péter	Vékás Péter
Gaál Ferenc	Both János	<i>Szentlélek:</i>
Kovách György	Demeter György	Ambrus Pál
<i>Kisgalambfalva:</i>	Elekes Máté	Szász János
László Gergely tizedes	Egri Lőrinc	<i>Szentmárton:</i>
Szabó György	Imre Miklós	Balog János
Szabó János	Jakab Gergely	Fábián János
<i>Kissolyos:</i>	Lőrincz Benedek	Ferencz Máté
Nagy András	Máthé Péter	Mag Gergely
Nagy Tamás	Miklós Gergely	Sós Jakab
<i>Kőrípatak:</i>	Szentmihályi Balázs	<i>Szentmihály (Székely-):</i>
Lőrincz András	<i>Olasztelek:</i>	Barlabás György
<i>Küsmöd:</i>	Kolombán István	<i>Szentmiklós (Székely-):</i>
Bíró Miklós	<i>Oroszhegy:</i>	Gyergyai Máté
László Balázs	Pál Bálint	Nagy Lőrinc
Mihály Ambrus	Szász Márton	Vitéz Pál
Szabó Balázs	<i>Pálfalva:</i>	<i>Tarcsafalva:</i>
<i>Lövete:</i>	Küs Lőrinc	Antal György
Gergely Gáspár	Szócs Péter	<i>Tordátfalva:</i>
Silei János	<i>Rava:</i>	Dienes Benedek
<i>Magyarzsákod:</i>	Kozma Gergely	Kovách Pál
Kedei István	<i>Siklód:</i>	<i>Udvarhely (Székely-):</i>
<i>Malomfalva:</i>	Márton Bálint	Faggyas János tizedes
Piross Pál	Tamás Gergely	<i>Újfalu (Bözöd-):</i>
Sófalvi Ferenc tizedes	<i>Siménfalva:</i>	Kovách András
Sófalvi Máté	Molnár Benedek	<i>Újfalu (Homoród-):</i>
<i>Máréfalva:</i>	Szász András	Bene Bálint
Albert Péter	Szócs Balázs	Bene Lőrinc
<i>Martonos:</i>	Vas János	Séra Péter
Bölder Miklós	<i>Sükő:</i>	<i>Újszékely:</i>
<i>Nagygalambfalva:</i>	Bartalius László	Kornis Tamás
Kadics Ferenc	<i>Száldobos:</i>	Kozma György
Pethő Mihály	Demeter Máté	<i>Váralja:</i>
<i>Nagysolyos:</i>	Pál Tamás	Gáspár Jakab
Filep Miklós	Valáli Kelemen	<i>Vargyas:</i>
<i>Némalfalva</i>	<i>Szentábrahám:</i>	Balás György
<i>valójában Tima-:</i>	Farkas Máté tizedes	Sós György tizedes
Györffi Péter	<i>Szentdemeter:</i>	<i>Vécke:</i>
<i>Ócfalva:</i>	Veress Pál	Török Birtalan
Alárd Máté kapitány		<i>Zetelaka:</i>
		Szabó Mihály

A Báthori István-féle kiváltságlevélben szerepel tehát 129 személy neve 62 településből. Egy kivétellel az összes többi települések közismerten udvarhelyszékiek. Az oklevélben viszont ugyancsak közöttük említik Némalfalvát, noha ilyen falut a széken nem ismerünk. Itt csakis az írődeák tévedéséről lehet szó, aki a Székelykeresztúr melletti Timafalvát, ahol tényleg voltak Győrffiek, tévesen írta Némalfalvának.

A Báthori Kristóf 1576. évi adománylevelében szereplő udvarhelyszékiek falvankénti jegyzéke:

<i>Agyagfalva:</i>	<i>Farcád:</i>	Kadics Bálint
Bakonya Lőrinc	Csomaini György	<i>Ócfalva:</i>
Miklóssi Tamás	Sándor János	Ozdi Ferenc
Salati Tamás	<i>Farkaslaka:</i>	Sigmond János
Sándor Márton tizedes	Szóchi Balázs	<i>Okland:</i>
<i>Bikafalva:</i>	<i>Füle (Erdő-):</i>	Pós Imre tizedes
Dávid Tamás	Boda János tizedes	<i>Oláhfalu</i>
László Péter tizedes	Jakab András	András Balázs
Mihály Gergely	<i>Hodgya:</i>	<i>Olasztelek:</i>
<i>Boldogasszonyfalva</i>	Felszegi György	Gál Gergely
<i>(Felső-):</i>	Menyhárt András	<i>Patakfalva:</i>
Simon Márton	<i>Kányád:</i>	Kerestély Gergely
<i>Bögöz:</i>	Elek Mihály	<i>Sándorfalva:</i>
Bencsér Péter	<i>Lengyelfalva:</i>	Mester Ferenc
Csankó János	Ördög Péter	<i>Sükő:</i>
Fosztó Boldizsár tizedes	<i>Máréfalva:</i>	Péter Gergely
Fosztó Gáspár	Boldisár Demeter	<i>Szentábrahám:</i>
Imreh Demeter	János Lukács	Kupás Tamás
Ifj. Csifő Antal	Kadics Lőrinc tizedes	<i>Szentkirály (Székely-):</i>
Petre Máté	Kelemen Simon	Bodó János
Tóásó János	Máthé Pál	Fábián Mihály
<i>Dálya (Székely-):</i>	Simon István	Lőrinc Gergely
Zoltán Lőrinc	Tamás Imre	<i>Szentlászló:</i>
<i>Dobófalva:</i>	<i>Martonos:</i>	Balásffi Dávid
Csehérd István tizedes	Bölder András	Vas Péter
Kováchi Benedek	Nagy Vitalius	<i>Szombatfalva:</i>
Pál Antal	Sebe Márton	Szölös Lukács tizedes
<i>Ege:</i>	Vas Pál	<i>Telekfalva:</i>
Vida János	<i>Mogyorós:</i>	Karácson György
<i>Fancsal:</i>	Miklóssi István	Pataki Balázs
Lőrincz Benedek	<i>Galambfalva (Nagy-):</i>	<i>Tordátfalva:</i>
	Barrabás János	Kováchi György

Ülke:

István Gáspár

László István

Vágás:

Balog György

Szász György

Vargyas:

Csató János

Márton Pál

Zetelaka:

Birtalan Pál

Boros Dénes

Mátyás Mihály

Sükesd Lőrinc

Tornai Antal

A Báthori Kristóf-féle 1576. évi darabonti kiváltságlevélben (a táblázatban: BK) tehát 35 Udvarhelyszéki faluból 74 székely neve szerepel. A Báthori István-féle kiváltságlevéllel (a táblázatban: BI) szemben újabb, közöttük Agyagfalva, Bikafalva, Felsőboldogasszonyfalva, Dobófalva, Fancsal, Hodgya, Homoród-szentlászló, Kányád, Lengyelfalva, Mogyorós, Patakfalva, Sándorfalva, Szombatfalva, Telekfalva, Ülke és Vágás falvak nevét leljük.

A két kiváltságlevélben szereplő családfeők településenkénti száma:

	BI	BK	Összes
Agyagfalva	-	4	4
Almás	6	-	6
Alsóboldogasszonyfalva	1	-	1
Bágy	3	-	3
Bardócfalva	1	-	1
Bikafalva	-	3	3
Bordos	1	-	1
Bögöz	3	8	11
Bözöd	2	-	2
Csehétfalva	3	-	3
Csekefalva	1	-	1
Csöb	1	-	1
Dálya (Székely-)	3	1	4
Derzs (Székely-)	3	-	3
Dobófalva	-	3	3
Ege	1	1	2
Énlaka	2	-	2
Etéd	1	-	1
Fancsal	-	1	1

	BI	BK	Összes
Farcád	2	2	4
Farkaslaka	5	1	6
Felsőboldogasszonyfalva	-	1	1
Füle (Erdő-)	1	2	3
Hodgya	-	2	2
Jánosfalva	1	-	1
Kányád	-	1	1
Karácsonfalva	2	-	2
Kede	2	-	2
Keresztúr (Székely-)	2	-	2
Kisgalambfalva	3	-	3
Kissolymos	2	-	2
Kórispatak	1	-	1
Küsmöd	4	-	4
Lengyelfalva	-	1	1
Lövete	2	-	2
Magyarzsákod	1	-	1
Malomfalva	3	-	3
Máréfalva	1	7	8
Martonos	1	4	5
Mogyorós	-	1	1
Nagygalambfalva	2	2	4
Nagysolymos	1	-	1
Némafalva (Timafalva)	1	-	1
Ócfalva	1	2	3
Okland	1	1	2
Oláhfalu	11	1	12
Olasztelek	1	1	2
Oroszhegy	2	-	2
Pálfalva	2	-	2
Patakfalva	-	1	1
Rava	1	-	1
Sándorfalva	-	1	1
Siklód	2	-	2
Siménfalva	4	-	4

	BI	BK	Összes
Sükő	1	1	2
Száldobos	3	-	3
Szentábrahám	1	1	2
Szentdemeter	1	-	1
Szentkirály	3	3	6
Szentlászló	-	2	2
Szentlélek	2	-	2
Szentmárton	5	-	5
Szentmihály	1	-	1
Szentmiklós	3	-	3
Szombatfalva	-	1	1
Tarcsafalva	1	-	1
Telekfalva	-	2	2
Tordátfalva	2	1	3
Udvarhely	1	-	1
Újfalva (Bözöd-)	1	-	1
Újfalva (Homoród-)	3	-	3
Újszékely	2	-	2
Ülke	-	2	2
Vágás	-	2	2
Váralja	1	-	1
Vargyas	2	2	4
Vécke	1	-	1
Zetelaka	1	5	6

Összesen tehát a megnevezett 78 településből a két darabont kiváltságlevél 203 gyalogpuskás nevét sorolja fel. Tetemesen megnőtt az udvarhelyszéki gyalogpuskások száma, ami a társadalom szerkezetében is előrevetítette a változást. Döntő szerepe ebben a fejedelmi székelypolitikának volt. Alig egy évtized alatt az 1562. évi segesvári országgyűlés határozatai után bizonyossá vált, hogy legalább két oknál fogva II. János választott király döntése nem váltotta/válthatta be a hozzá fűzött reményeket. A fejedelmi hatalom nem nélkülözhetette a fejedelmi jobbaggyá lett közszékelyek hadi szolgálatát. Erdély nem rendelkezett a megfelelő eszközökkel ahhoz, hogy a székely gyalogok hadát zsoldosok fizetésével pótolja. Nem vált be János Zsigmond számítása, hogy a fejedelmi jobbaggyok megadóztatásából szerezze be az összeget erre. Az 1560-as évek második felében készült udvarhelyszéki összeírások tanúskodnak erről. Maradt tehát a fejedelmi jobbaggyok visszaszerzése a hadi szolgálatra. A két kiváltságlevél bizonyít-

ja, hogy Báthori István idejében a fejedelmi székelypolitika az új megoldás útjára lépett, ugyanis csak e két darabonti levéllel 203 udvarhelyszéki családfőt szabadítottak fel a fejedelmi jobbágyság állapotából. A mintegy kétezernyi udvarhelyszéki fejedelmi jobbágyból valamivel több mint 10 százalék nyerte vissza ezzel szabad székely állapotát. A folyamatot a közszekelyek szabadságvágya is érthetővé teszi. Az 1562-ben fejedelmi jobbágygyá nyilvánított közszekelyek nem tudtak, de nem is akartak belenyugodni a szabadság elvesztésébe. A székely társadalom számára a szokatlan vármegyei feudális rendszer bevezetése áthághatatlan akadályokba ütközött. A fejedelmi székelypolitika kénytelen volt új utakat keresni, hogy a székelyek katonai erőforrását érdekeinek megfelelően aknázhassa ki. Báthori István találta meg tehát a kiutat. Az egyéni és közösségi darabonti levelek adományozása volt az az út, amely annyi vajúdas után és társadalmi feszültség árán biztosítani tudta legalábbis egy emberöltőnyi távon mind a központi hatalom katonai és hadászati, mind a közszekelyek érdekei között a viszonylagos egyensúlyt.

A mellékelt térkép tanulságos abból a szempontból is, hogy az adómentességben részesített székelyek területi szóródása – a kisebb-nagyobb eltérések ellenére – aránylag egyenlő és kiterjedt Udvarhelyszék egész területére, az északi Oroszhegyig és Zetelakáig, valamint a délkeleti Olasztelekig. A legnagyobb számú családfők Oláhfaluból (12), Bögözből (11), Máréfalváról (8), Zetelakáról, Szentkirályról, Farkaslakáról és Homoródalmásról (egyenként 6-6) kerültek ki, de 25 településről egyenként mindössze egy-egy gyalogpuskás, más 20 faluból is egyenként csupán kettő-kettő gyarapította a gyalogpuskások rendjét.

A két kiváltságlevél névjegyzéke bizonyítja azt is, hogy szervezett katonai egységek, százasok kapták az adómentességi kiváltságot. A Báthori István-féle kiváltságlevél megnevezi a százas hadnagyát/kapitányát ócfalvi Alárd Máté személyében, de mindkét okmányban név szerint is megemlítették a tizedeseket. Későbbi forrásokból tudjuk, hogy a kiváltságban részesített székelyek között volt az agyagfalvi Salati Tamás vicehadnagy is és több fejedelmi darabont tizedes.

Családtörténeti és származástani bűvárkodásokra való tekintettel összeállítottuk a családfők alfabetikus névjegyzékét. A jegyzékben a családnevek mai formáját adjuk, de a lehetséges eltérő értelmezés kedvéért zárójelben feltüntettük a kiváltságlevelekben szereplő betűhű átírást, valamint azt is, hogy az illető családnév az 1575., illetve az 1576. évi adománylevélben fordul-e elő és melyik településen.

Az 1575-ben és 1576-ban darabonti szabadságot nyert székelyek névjegyzéke:

Ágoston Gergely (Joannes Agoston) 1575, Homoródalmás
 Alárd Máté kapitány (Matthaeus Allar) 1575, Ócfalva
 Albert Péter (Petrus Albert) 1575, Máréfalva
 Ambrus Pál (Paulus Ambrus) 1575, Szentlélek

- András Balázs (Blasius Andras) 1576, Oláhfalva
Antal György (Georgius Anthal) 1575, Tarcsafalva
Bakonya Lőrinc (Laurentius Bakonia) 1576, Agyagfalva
Balás György (Georgius Balas) 1575, Vargyas
Balásffy Dávid (Davidus Blasffy) 1576, Szentlászló
Balog György (Georgius Balog) 1576, Vágás
Balog János (Joannes Balog) 1575, Homoródszentmárton
Barla András (Andreas Barla) 1575, Bögöz
Barlabás György (Georgius Barlabas) 1575, Székelyszentmihály
Barrabás János (Joannes Barrabas) 1576, Galambfalva
Bartalius Bálint (Valentinus Barthalius) 1575, Jánosfalva
Bartalius László (Ladislaus Barthalius) 1575, Sükő
Bencsér Bálint (Valentinus Bencher) 1575, Bögöz
Bencsér Péter (Petrus Bencher) 1576, Bögöz
Bene Bálint (Valentinus Bene) 1575, Újfalva
Bene Lőrinc (Laurentius Bene) 1575, Újfalva
Benedek Péter (Petrus Benedek) 1575, Oláhfalva
Bicsak András (Andreas Biczog) 1575, Alsóboldogasszonyfalva
Bíró Miklós (Nicolaus Biro) 1575, Küsmöd
Birtalan Pál (Paulus Birtalan) 1576, Zetelaka
Birthalan Szaniszló (Stanislaus Birthalan) 1575, Homoródalmás
Boda János tizedes (Joannes Boda) 1576, Erdőfüle
Bodó György (Georgius Bodo) 1575, Szentkirály
Bodó János (Joannes Bodo) 1576, Szentkirály
Boldisár Demeter (Demetrius Boldisar) 1576, Máréfalva
Boros Dénes (Dionisius Boros) 1576, Zetelaka
Both János (Joannes Both) 1575, Oláhfalva
Bölder András (Andres Beolder) 1576, Martonos
Bölder Miklós (Nicolaus Beolder) 1575, Martonos
Csankó János (Joannes Chyanko) 1576, Bögöz
Csató János (Joannes Chiato) 1576, Vargyas
Csebi Antal (Anthonius Chebi) 1575, Csöb
Csebi János (Joannes Chebi) 1575, Bordos
Ifj. Csefő Antal (Antonius Kys Chyfeo) 1576, Bögöz
Csehérd István (Stephanus Chyherd) 1576, Dobófalva
Csekefalvi János (Joannes Chekefakwy) 1575, Bözöd
Cséra András (Andreas Czera) 1575, Bögöz
Csiszér Imre (Emericus Chyszer) 1575, Ege
Csóg Mihály (Michael Chiog) 1575, Erdőfüle
Csomai György (Georgius Chyomay) 1576, Farcád
Csukor János (Joannes Chiukor) 1575, Székelyderzs
Daniel György (Georgius Daniel) 1575, Karácsonfalva
Dávid Tamás (Thomas Daud) 1576, Bikafalva
Demeter György (Georgius Demeter) 1575, Oláhfalva

- Demeter István tizedes (Stephanus Demeter) 1575, Énlaka
 Demeter Máté (Mattheus Demeter) 1575, Száldobos
 Dienes Benedek (Benedictus Dienes) 1575, Tordátfalva
Egri Lőrinc (Laurentius Egri) 1575, Oláhfalu
 Elek Mihály (Michael Elech) 1576, Kányád
 Elekes Máté (Mattheus Elekes) 1575, Oláhfalu
 Emreh Lőrinc (Laurentius Emeren?) 1575, Székelyderzs
Fábián János (Joannes Fabian) 1575, Homoródszentmárton
 Fábián Mihály (Michael Fabian) 1576, Szentkirály
 Faggyas János tizedes (Joannes Faggias) 1575, Székelyudvarhely
 Farkas Máté tizedes (Mattheus Farkas) 1575, Szentábrahám
 Felházi Jakab (Jacobus Felhazy) 1575, Homoródalmás
 Felszegi György (Georgius Felzegy) 1576, Hodgya
 Ferencz Máté (Mattheus Ferencz) 1575, Homoródszentmárton
 Filep Miklós (Nicolaus Philep) 1575, Nagysolymos
 Fosztó Boldizsár tizedes (Balthazar Fozto) 1576, Bögöz
 Fosztó Gáspár (Gasparus Fozto) 1576, Bögöz
Gaál András (Andreas Gaal) 1575, Okland
 Gaál Ferenc (Franciscus Gaal) 1575, Székelykeresztúr
 Gál Gergely (Gregorius Gal) 1576, Olasztelek
 Gáspár Fábián (Fabianus Caspar) 1575, Székelydália
 Gáspár Jakab (Jacobus Caspar) 1575, Váralja
 Gellért Antal (Anthonius Gellert) 1575, Bággy
 Gellérth György (Georgius Gellerth) 1575, Bággy
 Gergely Gáspár (Casparus Gherghely) 1575, Lövete
 Gyergyai Máté (Mattheus Georgyey) 1575, Szentmiklós
 Györffi Péter (Petrus Georffi) 1575, Némalfalva,
 (de helyesen bizonyára Timafalva)
István Gáspár (Casparus Jstuan) 1576, Ülke
 István Pál (Paulus Jstwan) 1575, Szentkirály
 Imreh Demeter (Demetrius Jmreh) 1576, Bögöz
 Imre Miklós tizedes (Nicolaus Jmre) 1575, Oláhfalu
 Jakab András (Andreas Jakab) 1576, Füle
 Jakab Gergely (Gregorius Jacab) 1575, Oláhfalu
 Jakab Miklós tizedes (Nicolaus Jacab) 1575, Farcád
 János Lukács (Lucas Janos) 1576, Máréfalva
Kadics Bálint (Valentinus Kadich) 1576, Galambfalva
 Kadics Ferenc (Franciscus Kadich) 1575, Galambfalva
 Kadics Lőrinc tizedes (Laurentius Kadich) 1576, Máréfalva
 Kalos/Kallós Péter (Petrus Kalos) 1575, Székelydália
 Karácson György (Georgius Katachion) 1576, Telekfalva
 Kedei István (Stephanus Kedei) 1575, Magyarzsákod
 Kelemen Antal (Anthonius Kelemen) 1575, Karácsonfalva
 Kelemen Simon (Simonus Kellemen) 1576, Máréfalva

- Kerestély Gergely (Gregorius Krestely) 1576, Patakfalva
Kerestély Miklós (Nicolaus Kerestely) 1575, Csehétfalva
Kornis Tamás (Thomas Kornis) 1575, Újszékely
Kolombán István (Stephanus Colomban) 1575, Olasztelek
Kovách András (Andreas Kowach) 1575, Újfalu
Kovách György (Georgius Kowach) 1575, Székelykeresztúr
Kovách Miklós (Nicolaus Kowach) 1575, Farcád
Kovách Pál (Paulus Kowach) 1575, Tordátfalva
Kovách Péter tizedes (Petrus Kowach) 1575, Csehétfalva
Kováchi Benedek (Benedictus Kouachy) 1576, Dobófalva
Kováchi György (Georgius Kouachy) 1576, Tordátfalva
Kozma Gergely (Gregorius Kozma) 1575, Rava
Kozma György (Georgius Kozma) 1575, Újszékely
Kupás Tamás (Thomas Kupas) 1576, Szentábrahám
Küs Lőrinc (Laurentius Kews) 1575, Pálfalva
László Balázs (Blasius Laszlo) 1575, Küsmöd
László Gergely tizedes (Gregorius Laszlo) 1575, Kiszgalambfalva
László István (Stephanus Lazlo) 1576, Ülke
László János (Joannes Laszlo) 1575, Farkaslaka
László Péter tizedes (Petrus Lazlo) 1576, Bikafalva
László Péter (Petrus Laszlo) 1575, Etéd
Lénárt Máté (Mattheus Lenart) 1575, Székelyderzs
Lőrincz András (Andreas Leorincz) 1575, Kőrispatak
Lőrincz Benedek (Benedictus Leorinch) 1576, Fancsal
Lőrincz Benedek (Benedictus Leorincz) 1575, Oláhfalu
Lőrincz Gergely (Gregorius Leorinch) 1576, Szentkirály
Mag Gergely (Gregorius Mag) 1575, Homoródszentmárton
Marossi Benedek (Benedictus Marossy) 1575, Bözöd
Márton Bálint (Valentinus Marton) 1575, Siklód
Márton István tizedes (Stephanus Marton) 1575, Homoródalmás
Márton Pál (Paulus Marton) 1576, Vargyas
Máté Gáspár (Casparus Matthae) 1575, Farkaslaka
Máté István (Stephanus Matthae) 1575, Farkaslaka
Máté Mihály (Michael Matthae) 1575, Csehétfalva
Máté Pál (Paulus Matthe) 1576, Máréfalva
Máté Péter (Petrus Matthe) 1575, Oláhfalu
Mátyás Mihály (Michael Matthias) 1576, Zetelaka
Menyhárt András (Andreas Menyhar) 1576, Hodgya
Mester Ferenc (Franciscus Mester) 1576, Sándorfalva
Mihály Ambrus (Ambrosius Mihaly) 1575, Küsmöd
Mihály Gergely (Gregorius Mihaly) 1576, Bikafalva
Miklós Gergely (Gregorius Miclos) 1575, Oláhfalu
Miklóssi István (Stephanus Miklossy) 1576, Mogyorós
Miklóssi Tamás (Thomas Miklossy) 1576, Agyafalva

- Molnár Benedek (Benedictus Molnar) 1575, Siménfalva
 Nagy András (Andreas Nagy) 1575, Kissolymos
 Nagy Lőrinc (Laurentius Nagy) 1575, Szentmiklós
 Nagy Mihály (Michael Nagy) 1575, Bágy
 Nagy Tamás (Tomas Nagy) 1575, Kissolymos
 Nagy Vitálius (Vitalius Nagy) 1576, Martonos
 Orbán István (Stephanus Orban) 1575, Homoródalmás
 Ozdi Ferenc (Franciscus Ozdy) 1576, Ócfalva
 Ördög Péter (Petrus Eordeog) 1576, Lengyelfalva
 Pál Antal (Antonius Pal) 1576, Dobófalva
 Pál Bálint (Valentinus Pal) 1575, Oroszhegy
 Pál Tamás (Thomas Pal) 1575, Száldobos
 Pataki Balázs (Blasius Pataky) 1576, Telekfalva
 Péter Gergely (Gregorius Peter) 1576, Sükő
 Péter Máttyás (Mathias Peter) 1575, Homoródalmás
 Péterfi Lukács (Lucas Peterffi) 1575, Kede
 Pethő Mihály (Michael Pettheo) 1575, Nagyalambfalva
 Petre Máté (Mattheus Petre) 1576, Bögöz
 Piross Pál (Paulus Piross) 1575, Malomfalva
 Pós Imre tizedes (Emericus Pos) 1576, Okland
 Salati Tamás (Thomas Salathy) 1576, Agyagfalva
 Sándor János (Joannes Sandor) 1576, Farcád
 Sándor Márton tizedes (Martinus Sandor) 1576, Agyagfalva
 Sebe Márton (Martinus Sebe) 1576, Martonos
 Séra Péter (Petrus Sera) 1575, Újfalva
 Sigmund János (Joannes Sigmund) 1576, Ócfalva
 Silei János (Joannes Silei) 1575, Lövete
 Simon István (Stephanus Simon) 1576, Máréfalva
 Simon Márton (Martinus Simon) 1576, Felsőboldogasszonyfalva
 Sófalvi Ferenc tizedes (Franciscus Sofalwy) 1575, Malomfalva
 Sófalvi Máté (Mattheus Sofalwy) 1575, Malomfalva
 Sós György tizedes (Georgius Sos) 1575, Vargyas
 Sós Jakab (Jacobus Sos) 1575, Homoródszentmárton
 Sükesd Lőrinc (Laurentius Swkesd) 1576, Zetelaka
 Szabó Balázs (Blasius Szabo) 1575, Küsmöd
 Szabó György (Georgius Szabo) 1575, Kisgalambfalva
 Szabó János (Joannes Szabo) 1575, Kisgalambfalva
 Szabó Mihály (Michael Szabo) 1575, Zetelaka
 Szabó Péter (Petrus Szabo) 1575, Bardócfalva
 Szász András (Andreas Szasz) 1575, Siménfalva
 Szász György (Georgius Zaz) 1576, Vágás
 Szász János (Joannes Szasz) 1575, Szentlélek
 Szász Márton (Martinus Szasz) 1575, Oroszhegy
 Széchy Péter (Petrus Szechy) 1575, Farkaslaka

Szentmihályi Balázs (Blasius S. Mihaly) 1575, Oláhfalva
Szócs Balázs (Blasius Zeoch) 1575, Siménfalva
Szócs Péter (Petrus Zewch) 1575, Pálfalva
Szóchi Balázs (Blasius Zeochy) 1576, Farkaslaka
Szőlös Lukács tizedes (Lucas Zeoleos) 1576, Szombatfalva
Tamás Gergely (Gregorius Thamas) 1575, Siklód
Tamás Imre (Emericus Tamas) 1576, Máréfalva
Tamás Miklós (Nicolaus Thamas) 1575, Kede
Tóásó János (Joannes Toaso) 1576, Bögöz
Tornai Antal (Anthonius Thornay) 1576, Zetelaka
Török Birtalan (Bartholomeus Theoreok) 1575, Vécke
Török Imre (Emericus Theoreok) 1575, Farkaslaka
Vadász Péter tizedes (Petrus Vadasz) 1575, Csekefalva
Valáli Kelemen (Clemens Walali) 1575, Száldobos
Vas Bálint (Valentinus Vas) 1575, Énlaka
Vas János (Joannes Was) 1575, Siménfalva
Vas Pál (Paulus Vas) 1576, Martonos
Vas Péter (Petrus Vas) 1576, Szentlászló
Vékás Péter (Petrus Vekas) 1575, Szentkirály
Veress Pál (Paulus Weress) 1575, Szentdemeter
Vida János (Joannes Vida) 1576, Ege
Vitéz Pál (Paulus Vitez) 1575, Szentmiklós
Zoltán Lőrinc (Laurentius Zoltan) 1576, Székelydálya
Zoltán Tamás (Thomas Zolthan) 1575, Székelydálya

Messze vezetne, ha a két kiváltságlevélben előforduló székelyek későbbi sorsának alakulását nyomon követnők a 16. század utolsó negyedére vonatkozó forrásokban. Gondolok itt a *Székely Oklevéltár* régi sorozatában nyomdafestéket látott oklevelekre és összeírásokra, de kiváltképpen az új sorozat első három kötetére, ahol közöltük az udvarhelyszéki bírászkodási jegyzőkönyveket. Itt csak azon székelyek neveit soroljuk fel, akiről a jegyzőkönyvek külön is jelezték, hogy a darabontok, vagyis a gyalogpuskások rendjébe tartoztak. A fenti hosszú jegyzék és a protokollumok összevetéséből felette sok személy azonosságát feltetelezhetjük, különösen ha az illető neve a jegyzőkönyvekben azonos a két kiváltságlevélben fellelhetővel, sőt egy és ugyanaz a település is, amelyben előfordul, de a protokollumok tételesen nem jelzik, hogy a darabontok rendjébe tartozik. Különben is a periratokban csak akkor jelölték meg a rendi hovatarozást, ha tanúról esett szó, ritkábban a peres felek megnevezésénél. A tanúk esetében viszont az eskü letételekor rendszeresen megadták a tanú nevét, családi és társadalmi állapotát, helységi származását és nemegyszer életkorát is. Minden kétséget kizáróan állapíthattuk meg az azonosságot. Ám így is jelentős azon darabontok száma, akikkel mind a két kiváltságlevélben, mind a protokollumokban találkozunk.

Nem akarjuk ezzel kizárni a bűvárkodást a jegyzőkönyvek egyébként igen gazdag személynév-anyagában. Bizonyára a két kiváltságlevélben szereplő 203 székely gyalogpuskásból sokat (talán többségüket) megemlítenek a jegyzőkönyvek. De ez külön kutatás tárgyát képezné, ami meghaladja jelen szerény írásunk amúgy is hosszúra sikeredett terjedelmét. Ha mégis részben kitértünk a kérdésre, tettük csupán azért, hogy a két kiváltságlevéllel kapcsolatos esetleges kételyeket eloszlassuk. A kételyek abból adódhatnak, hogy a két becses oklevél csak korabeli fogalmazványban maradt ránk, és nem Báthori István, illetve Báthori Kristóf pecsétjével ellátott és a fejedelmi kancellárián kibocsátott alakjukban. Biztosra vehetjük, hogy ez is megtörtént, csak nekünk nem sikerült eddig nyomukra akadni, ha egyáltalán az idők folyamán nem semmisültek meg.

A kitérőnek ennél fogva csupán az a kizárólagos oka, hogy vele is a két kiváltságlevél szavahihetőségét és autentikus jellegét támasszuk alá. Lássuk ezek után azon darabontoknak jegyzékét, akik a két kiváltságlevélén kívül a pereskedési jegyzőkönyvekben is mint gyalogpuskások fordulnak elő.

Közöttük is elsősorban ócfalvi Alárd Máté nevét említjük, akit a Báthori István-féle kiváltságlevél mint a kerelőszentpáli ütközetben a fejedelem oldalán harcoló udvarhelyszéki gyalog század kapitányaként tart számon. A protokollumokban nevével az 1589. június 21-én összeállított prókátorvalló jegyzékben találkozunk, amikor az olaszteleki Gál András és Nagy Tamás másokkal együtt ügyvédjékké fogadták.⁸ Még ugyanazon esztendőben Alárd Máté mint felperes lépett fel Kovács Jánossal szemben,⁹ de 1590. február 16-án az olaszteleki Gál Gergely, március 21-én az abásfalvi Márton Gergelyné Katalin asszony,¹⁰ május 30-án a martonosi Sükösd Lukács, majd 1590 júniusában a szentkirályi Mátyás Kovácsi, a galambfalvi Szabó János és a máréfalvi Ferenczi Máté, valamint Ferenczi Péter vallották prókátoruknak.¹¹ Még ugyanazon év júliusában Alárd Máté neve a tanúk közt szerepel egy perben,¹² de már június 11-én a felperesek ügyvédjeként lép fel az alperes székelyudvarhelyi Istvánffi Kelemennel szemben.¹³ Közben még február 23-án a várbeli Pribék Gergely darabonttal, az ábránfalvi Ábránfalvi Boldizsárral és a szentmártoni Bíró Andrással együtt tanúként volt jelen, amikor Molnár, másként Szitás Péter elszegődte magát Perneszi István kapitány jobbjágyává. Ekkor viszont azt is feljegyezték róla, hogy „veres darabant hadnagy Udvarhelyszéken”.¹⁴ Szerepel még neve a szék által kiküldött végrehajtók, prókátorok és kezesek jegyzékében.¹⁵ 1591 októberében Alárd Máté békéltető bíróként lépett fel Bögözön, hogy Csutor Benedeket és társait

8 Székely Oklevéltár. Új sorozat. (= SzOkI. Ús.) I–III. Közzéteszi: Demény Lajos–Pataki József–Tüdő Simon Kinga. Bukarest–Bp. 1983–1994., I. 49–50.

9 I. m. 55–57.

10 I. m. 97.

11 I. m. 98–99.

12 I. m. 130.

13 I. m. 182.

14 I. m. 193.

15 I. m. 205., 209., 222., 225., 228., 280., 285., 307. és 312.

Csomortán Jánossal kibékítse.¹⁶ 1591. július 6-án ócfalvi Alárd Mátét mint olyat említik, aki „Urunk önagsága veres darabontjainak hadnagya”.¹⁷ Neki ekkor Ócfalván öröksége és zálogos földje is volt.¹⁸ A prókátorságot a későbbi években is folytatta, amikor neve megint a végrehajtók között szerepel.¹⁹ 1592. április 15-én feljegyezték róla: „Löttenek kezesek az [...] darabontokért az vitézlő ózdfalvi Alárd Máté udvarhelyszéki veres darabontok hadnagya úgymint száz forintig”.²⁰ 1594. január 22-én Alárd Máté vallotta a széken: „mondá kapitány uram nekem: Máté uram, mond meg annak a darabontnak [azaz csíki Nagy Györgynek – D. L.], hadgion békét a fejedelem jobbágya örökségéhez, látod-e vér [= rokon – D. L.] vagyon hozzá”.²¹ 1594. június 22-én Alárd Máté felperesként szerepel az ülkei származású, de Fancsalban lakó Veres Mártonnal szemben, aki szerinte jogtalanul foglalta el a magtalanul elhalálozott Demeter Péter örökségét, mert „Demeter Péter privilégiumos drabant vala”, öröksége a fejedelemre szállott.²² Mindszenti Benedek, az udvarhelyi vár kapitánya Alárd Máténak adott igazat és döntése szerint: „Ez drabanti örökség, minthogy Demeter Péteré volt, ki megholt magtalanul, fejedelemre szállott öröksége, őfelsége számára foglalom”.²³

Fontos mozzanatot rögzítettek ekkor a bíraskodási jegyzőkönyvbe, azt ugyanis, hogy a felperesnek a fejedelmi kiváltságlevelet be kell mutatni a bíróságon. Ez meg is történt, mert – amint említik – „az privilégiumot praesentálá az hadnagy [Alárd Máté – D. L.] in facie Sedis”. Nem lehetett ez más, mint Báthori István 1575. évi kiváltságlevele, amelyet ócfalvi Alárd Máté hadnagy a széken bemutatott. Ezek után a szék döntése így hangzott: „Ahogy az privilégiumnak sensusa [= értelme – D. L.] az hogy darabantoknak, magvak szakattul meg holtaknak öröksége Urunk ő felségére szálljon, az Demeter Péter pedig drabant lévén, magtalanul holt meg, ergo az ő magok privilégiumok continentiája [= tartalma – D. L.] szerént jószága, öröksége Urunkra ő felségére száll”.²⁴ Az alperes Veres Márton azt hozta fel a széken, hogy a kiváltságlevélben Demeter Péter neve nem szerepel a privilégiumos darabantok között. Állítását igazolja, hogy valójában Demeter Péter nevét nem találjuk Báthori kiváltságlevelében.

Alárd Máté – bizonyára hosszú – pályafutásában sokra vitte. A fejedelmi jobbágyok sorából kiemelkedve, eljutott a várkapitány közeli munkatársáig. Köszönhette ezt nem csupán a fegyverforgatásban való jártasságának, hanem írástudásának is. Ő jól ismerte mind Werbőczy *Hármaskönyvét*, mind pedig a székely szokásjogot, ügyvédként hivatkozott is ezekre ügyfeleinek védelmében, vagy

16 I. m. 233–234.

17 I. m. 303.

18 I. m. 55–56.

19 SzOkl. Ús. II. 8., 16–17., 60., 125. és 297.

20 I. m. 18.

21 I. m. 168.

22 I. m. 281.

23 I. m. 282.

24 I. m. 282–283.

akkor, amikor maga felperesként lépett fel. Nem csoda, hogy többen az udvarhelyszékiek közül ügyvédükké szegődtek. 1592-ben a várkapitány Bornemisza Jánossal együtt reája bízta a nyílföldosztás felülvizsgálását Bögözön. A kapitány képét képviselte, ő volt a kapitány által kirendelt, felhatalmazott bíró.²⁵ Megtisztelő feladatnak számított ez akkor, ugyanis a nyílföldosztás a várkapitány hatáskörébe tartozott, aki egyben a széki bíraskodásban is a legnagyobb tisztséget töltötte be. A derékszéken ő elnökölt. A kapitány megbízásából tehát Alárd Máté bírói feladatokat látott el. Társadalmi pozíciója is megszilárdult. Élete alkonyán, 1598-ban ócfalvi szabad székely örökségén kívül három jobbágya volt a szomszéd Miklósfalván.²⁶ 1598-ban halt meg. Ekkor és ezután többször említik özvegyét és fiát Alárd Istvánt.²⁷

Viszonylag hosszan időztünk el Alárd Máté életútja felett. Kivételes pályafutása legalábbis részben rekonstruálható a pereskedési jegyzőkönyvek alapján. Ne feledjük, hogy a székely társadalomban az Alárd Máté-féle életút még kivételessége révén is jellemző. Az Alárd Mátéra vonatkozó felsorolt adatok tagadhatatlanul bizonyítják a Báthori István által kibocsátott közösségi adómentesítő levél hitelességét. Különböztetést bizonyítják az oklevelek hátlapján olvasható feljegyzések is. Az udvarhelyszéki bíraskodási jegyzőkönyvek a 16. század utolsó negyedéből számos példával bizonyítják, hogy a Báthori István korabeli darabonti kiváltságlevelek már arányaikban is a gyalogpuskás rend gyarapodását/gyarapítását jelzik. Mi több, ez lett a 16. század végén és a 17. század elején a fejedelmi székelypolitika egyik fontos összetevője. A protokollumokban sok olyan udvarhelyszéki darabont nevével találkozunk, akik e két adómentesítő levéllel nyerték el a gyalogpuskások kiváltságos állapotát.²⁸ Nem feleedtük közben, hogy a protokollumok nem a darabontok számbavételét követték, s ezért előfordulásuk csak véletlenszerű.

25 I. m. 55–56.

26 I. m. 205–206., 309.

27 I. m. 309.; SzOkl. Ús. III. 43., 247., 252. és 275.

28 Ide másoltuk alfabetikus sorrendben azoknak nevét, akik szerepelnek mind a két kiváltságlevélben, mind pedig a bíraskodási jegyzőkönyvekben. A nevek utáni zárójelbe tett utalások a Székely Oklevéltár új sorozata megfelelő kötetét és oldalszámát jelölik minden egyes esetben. Az alábbi jegyzékben csak azok neve szerepel, akikről a protokollumok a darabonti rendbe való tartozást tételesen is rögzítették: 1. Ambrus Pál szentléleki (I. 237.); 2. Barla András bögözi (II. 11.); 3. Barrabás János nagygalambfalvi (II. 211.); 4. Bencsér Péter bögözi (I. 233.); 5. Birtalan Pál zetelaki (II. 75.); 6. Bodó György szentkirályi (I. 69. és II. 68., 84.); 7. Bodó János szentkirályi (I. 69., 141. és II. 86., 349.); 8. kis, ill. ifj. Csefő Antal bögözi (I. 155.); 9. Demeter György oláhfalvi (I. 216.); 10. Fábián János szentmártoni (II. 171.); 11. Faggas János székelyudvarhelyi (I. 102., 226.); 12. Gál Ferenc székelykeresztúri (II. 313.) 13. István Gáspár ülkei (II. 94.); 14. Jakab Miklós farcádi, aki 1600-ban már lófő (III. 275.); 15. Kerestély Gergely patakfalvi (I. 86.); 16. Kupás Tamás kissolymosi (I. 247.); 17. László János farkaslaki „sclopetarius” (I. 24.; II. 77. és III. 111.); 18. Lőrincz Benedek fanciesli (II. 70.); 19. Máté István farkaslaki (I. 80.); 20. Miklós Gergely oláhfalvi (III. 80.); 21. Miklós/Miklóssy István mogyorósi (I. 300.); 22. Miklós/Miklóssy Tamás agyagfalvi (I. 207.); 23. Nagy Tamás kissolymosi „urunk tizedes drabantja” (I. 241., 253.); 24. Salati Tamás agyagfalvi, a veres darabontok vicehadnagya (I. 206.); 25. Simon Márton felsőboldogasszonyfalvi (I. 269.); 26. Sós Jakab szentmártoni (II. 171.); 27. Szabó György

A Báthori István korabeli királyi könyvek nem maradtak ránk, minélfogva lehetetlen az általa vagy a Báthori Kristóftól az ő idejében kibocsátott székely adománylevelek teljes képét rekonstruálni. Ám ennek ellenére oklevelek és más források tanúskodnak róla, hogy mind Báthori István, mind Báthori Kristóf főleg fejedelmi jobbágyságot emelt darabontok, lófők és nemesek sorába vagy adományozott nekik címeresleveleket. Tette ezt kiváltképpen azokkal szemben, akik lengyelországi hadjárataiban kitűntek. Így 1576. június 15-én Varsóban keltezett levelében utasította Siger János várhegyi székely kapitányt, hogy a darabont özvegy háromszéki sárfalvi Kondrát Miklósnét „a törvénytelen háborgatóktól” oltalmazza.²⁹ 1579. október 13-án felkérte Báthori Kristóft, hogy a tunsádi Boldisár Mihályt, aki „régfől fogva minket szolgált [...] írassa az veres drabontok közé”.³⁰ Október 15-én Székely Antalt és Székely Balázst maga avatta veres darabontjai közé és emelte ki a póri állapotból.³¹ 1579. november 2-án a Grodnó bevételekor elesett Dósa Mihály özvegyének és árváinak visszaadta a korábban elvett jószágot.³² 1578-ban Báthori István a dálnoki Somodi György, Somodi Ferenc, Péter Simon, Szabó László, Medve Péter fia Medve György, Mihály Gergely, Gergely Mihály, Györke András, Bechy János, Bechy György, Péter Mihály, Veres Miklós, György Pál, Jakó Mátyás, Makó István, Dienes András, Demeter János, Szőke Gáspár, Dezső Benedek és Jakab István darabontoknak erdőt adományozott a lengyelországi hadjárataiban teljesített hűséges szolgálatukért.³³ 1580-ban sepsiszéki jobbágyságot emelt a darabontok sorába. Volt rá eset, amikor nemesítő levelet adományozott székely jobbágyságnak.³⁴

Már uralkodása kezdetén, 1571. június 10-én Cseffei János és Kornis Mihály biztosokat a Székelyföldre rendelte azzal, hogy az adókiadás céljából általános összeírást készítsenek. A többi között utasította őket: „Az drabontok neve is, valakiknek rovás bírható marhájuk vagyon, a registromba beírassanak, és meg legyen specifikálva, hogy drabontok. De addig semmit ne exigáljanak rajtok, míg más tanúságok nem leszen. Azoknak is, akiknek marhájuk annyi nin-

kisgalambfalvi (I. 132.); 28. Szabó János kisgalambfalvi „urunk tizedes drabantja” (I. 241., 253.); 29. Szőlös Lukács szombatfalvi (II. 329.); 30. Tornai Antal zetelaki (II. 14., 243. és 293.); 31. Török Imre farkaslaki (II. 240., 267. és III. 114.); 32. Vas János siménfalvi (II. 169.); 33. Vékás Péter szentkirályi (I. 124.); 34. Zoltán Tamás dályai (I. 228.). Ez a távolról sem teljes jegyzék.

29 Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése. II. 1576–1586. Gyűjt. és közrebo-csátja: Veress Endre. Kolozsvár, 1944. 55.

30 I. m. 134.

31 I. m. 134–135.

32 I. m. 136. Csak melleleg jegyezzük meg, hogy Báthori István lengyelországi zsoldoskönyveiben szép számmal szerepelnek a királyi hadban szolgálatot teljesítő székelyek. Ld. Báthory István lengyel király udvari számadáskönyveinek magyar- és erdélyországi adalékai (1576–1586). Kiad. Veress Endre. Bp. 1918. (Fontes Rerum Hungaricarum III.)

33 Székely Oklevéltár. (= SzOkl.) III–V. Szerk. Szabó Károly–Szádeczky Lajos. Kolozsvár, 1890–1896., V. 110–111.

34 I. m. 81–83. és 132–134. 1580-ban az esztelneki Székely Andrásnak magának és fiú- meg leánytestvéreinek adományozott darabonti adómentességet. I. m. 19–132.

csen, hogy forintra róttassanak, mindazonáltal nevek az regestromba írva legyenek”.³⁵

A kerelőszentpáli ütközetből Báthori István is levonhatta/levonta a következtetéseket: a fejedelmi hatalom nem nélkülözheti a székelyek katonai szolgálatát. Ám ennek ára a székely szabadság tiszteletben tartása lehetett csak, mert különben ezek tömegesen csatlakozhattak az ellenfélhez, amint azt tették is nagyon sokan közülük, amikor Bekes Gáspár pártjára álltak. Csak a megtorlás eszközei nem képezhették az egyetlen járható utat. Székelypolitikája sarkalatos elemévé tette a darabonti rend felkarolását.

Mellékletek

I. Kolozsvár, 1575. augusztus 6.

Báthori István az ócfalvi Alárd Máté százasában szolgáló 129 udvarhelyszéki székelyt kiemel a paraszti állapotból, a darabontok rendjébe sorolja őket és a katonáskodást kivéve minden adózás és szolgálat alól felmenti

Nos Stephanus Bathori de Somlyo, Vaiwoda Regni Transylvaniae et Sicularum comes ect. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis, quod nos cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum humilimam supplicationem, nobis propterea factam cum vero attentis et consyderatis, fidelitatem et fidelibus seruitys fidelium nostrorum centum et viginti nonem peditum nostrorum pixidariorum in sede nostra Siculicali Vdwarhely degentium, Agilium scilicet Matthaey Allar in Ozzfalwa, capitanej eorum, Jtem Michaelis Nagy, Georgy Ghellerth, Anthony Gellert in Bagy, Michaelis Szabo in Zethelaka, Petri Albert in Mareffalwa, Valentini Bencher, Andreae Barla, Andreae Czera in Beogheoz, Pauli Jstwan in S[zent] Kiraly, Nicolai Jacob decurionis, Nicolai Kowach in Farczad, Ladislai Barthalius in Sewke, Nicolai Thamas in Kede, Francisci Kadich in Galamffalwa [!], Laurenti Emeren, Matthaey Lenart, Joannis Chiukor in Ders, Valentini Barthalius in Janosffalwa, Emerici Chyszer in Eege, Joannis Faggias decurionis in oppido Vdwarhely, Valentini Pal, Martini Szasz in Oroszhegy, Georgy Bodo in S[zent] Kiraly, Andreae Leorincz in Keoreospathak, Joannis Chekeffalwy, Benedicti Marossy in Beozeod, Nicolai Biro in Kismeod, Gregory Thamas, Valentini Marton in Syklod, Nicolai Jmre decurionis, Joannis Both, Matthaey Elekes, Gregory Jacob, Petri Benedek, Petri Matthaey, Gregory Miclos, Blasy S[zent] Mihaly, Benedicti Leorincz, Laurenti Egri in Olaffalu, Francisci Soffalwy decurionis, Matthaey Soffalwy, Pauli Piross in Malomffalwa, Joannis Szasz, Pauli Ambrus in S[zent] lelek, Joannis laszlo, Stephani Matthaey, Casparis Matthaey in Farkaslak [!], Georgy Barlabas in S[zent] Mihaly, Nicolai Kerestely in Cheherdffalwa, Stephani Demeter decurionis, Valentini Vas in Jenlaka, Blasy Szabo in Kismeod, Laurenti Kews, Petri Zewch in Palffalwa, Nicolai Beolder in Martonos, Jacobi Caspar in Varallia, Pauli Kowach, Benedicti Dienes in Tordathffalwa, Ambrosy Mihaly in

35 SzOkl. III. 335–336.

Kewsmeod, Gregory laszlo decurionis, Joannis Szabo in Kews Ghalamffalwa, Michaelis Petheo in Nagyghalamffalwa, Petri Georffi in Nemafalwa [!], Francisci Gaal, Georgy Kowach in Keresztur, Andreae Biczog in Bodogazonffalwa, Andreae Nagy in Kews Solymos, Georgy Szabo in Kewsgalamffalwa, Petri Szechy in Farkaslak [!], Petri Wadasz decurionis in Chekaffalwa [!] Thomae Nagy in Kews Solymos, Nicolai Philep in Nagy Solymos, Thomae Kornis, Georgy Kozma in Vyszekely, Anthony Chebi in Cheb, Joannis Chebi in Bodos, Georgy Kozma in Rawa, Pauli Weress in S[zent] Demeter, Barptholomaej [!] Theoreok in Weczka [!], Matthaej Farkas decurionis in S[zent] Abran, Lucae Peterffi in Kede, Matthaej Georgyey, Pauli Witez, Laurenti Nagy in S[zent] Miclos, Blasy Zeoch, Andeae Szasz, Joannis Vas, Benedicti Molnar in Semienffalwa, Petri laszlo in Ethed, Stephani Marton decurionis, Jacobi Felhazy, Stanislai Birthalan, Matthiae Peter, Stephani Orban, Georgy Agoston in Almas, Casparis Gherghely, Joannis Sylej in Leowethe, Georgy Daniel, Anthony Kelemen in Karachionffalwa, Mattaej Ferencz, Joannis Balog, Joannis Fabian, Jacobi Sos, Georgy Mag in S[zent] Marton, Valentini Bene in Vyffalu, Andreae Gaal in Okland, Georgy Demeter in Olaffalu, Stephani Kedei in Magiar Saakod, Petri Wekas in S[zent] Kiraly, Georgy Sos decurionis in Vargias, Georgy Balas in Wargias, Clementis Walali, Matthaej Demeter, Thomae Pal in Szaldobos, Michaelis Chiog in Fewle, Petri Szabo in Bardoczffalwa, Stephani Colomban in Olasztelek, Petri Sera, Laurenti Bene in Vyffalu, Petri Kowach decurionis in Cheherdffalwa, Andreae Kowach in Vyffalu, Michaelis Matthaie in Cheherdffalwa, Georgy Anthal in Tarchaffalwa, Emerici Theoreok in Farkaslaka, Blasy laszlo in Kewsmeod, Fabiani Caspar, Thomae Zolthan, Petri Kalos in Dalia possessionibus nostris prescriptis commorantibus nobis pro locorum et temporum varietatem exhibitis et impensis imprimis autem in expeditione nostra contra Casparem Bekes hostem nostrum et publicum, quippe qui ambitione solum vanaque dominandi libidine agitatus coacta magna manu hostili subdole in hoc regnum irrumpens publica regni tranquillitate et quiete turbata. Cum nos et vniuersos fideles nostros clandestina sua irruptione, armis obruere ac funesta clade affiere atque adeo regnum ipsum cum suis complicibus nefarys, regni proditoribus euertere conatus fuisset ipse prenominati pedites nostri memores fidei et fidelitatis suae qua nobis obstricti sunt vocati in defensionem nostram atque huius regni ad nos et contra nostra impigre et oportune se contulerunt, ac in profligandis hostibus nostris fidelem et sedulam operam nauarunt. Volentes itaque ob id eos posterosque suos, nostra clementia et liberalitate prosequi, eosdem haeredesque et posteritates suas virilis sexus vniuersas, ratione domuum suarum in quibus ad presens habitant in dictis possessionibus habitaram ab omni censuum, taxarum et contributionum nostrarum tam ordinariorum quam extraordinarum, lucreque camaerae nostrae solutione preterea ab omni seruitiorum instar aliorum colonorum nostrarum exhibitione. In perpetuum gratiose eximimus et supportare duximus, quemadmodum eximimus et supportare presentium per vigorem Ita tamen vt ydem pedites nostri haeredesque et posteritates suae virilis sexus vniuersae in parentum loco succedentes gladio et pixide more aliorum peditum nostorum pixidariorum instructi dum et quando necessitas ingruet ad mandata nostra et sucesorum nostrarum in defensionem nostram et regni ascurrere. Ibiqum virilum etiam cum vitae periculo quad pus fuerit nanere operam debeant et teneantur. Quarta vobis egregys agilibus iudicibus Regys, Capitaneis et dicatoribus dictae Sedis nostrae Siculicalis Vdwarhely, item Joanni Siger presento arcis nostra Vdwarhely, necnon prudentibus et circumspectis ac agilibus, iudicibus, iuratisque iuribus praenominatarum possessionum nostrarum, tam modernis quam futuris presentium notitiam habituris, harum serie mandamus firmiter quatenus a modo

in posterum praefatos pedites nostros, haeredesque et posteritates suas virilis sexus vniuersas ratione dictarum domuum suarum ad nulla prorsus censum, taxarum et contributionum nostrarum ordinarium scilicet et extraordinarum, lucreque camaerae nostrae solutionem preterea seruitiorum quorumlibet exhibitionem cogi et compellere debeatis neque ipsos propterea in personis rebusque et bonis suis contra formam premissae nostrae exemptionis turbare et damnificare persumatis. Nec secus facturi presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in ciuitate nostra Coloswar Sexta die Mensis Augusti Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo Quinto.

[A hátlapon:] az elseobe ki emeltt drabantok zaz huzonkilencz priuilegiumos iussa, mind ez sereg priuilegiumbeli drabant. [Alatta más kéztől:] Batori Jstvan Levele 129 Udvarhelyi Szeki Gyalog Darabontok exemptiojárul. Revisae A. 1688 dje 2 Febr. Sz. Pauliensae.

II. Gyulafehérvár, 1576. július 25.

Báthori Kristóf vajda a póri és paraszti állapotról kiemel és a gyalogpuskások rendjébe sorol 74 székelyt Udvarhelyszékről

Nos Christophorus Bathori de Somlyo Waiuoda Transyluanus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit uniuersis quod nos cum ad nonnullorum Dominorum Consiliariorum Nostrorum intercessionem nobis propterea factam tum uero³⁶ considerantes, Regnum istud Transyluaniae undique hostibus expositum pro necessaria sui defensione assidua militia et potissimum pedestrium copiarum semper paratarum ampliore numero plurimum indigere prouides igitur et Agiles Georgium Chyomay de farczad, Benedictum Kouachy et Antonium Pal in Dobofalua, Georgium Balog et Georgium Zaz in Vagas, Petrum Eordeog in Lengiel Falua, Demetrium Imreh in Beogez, Stephanum Chyherd in Dobofalua decurionem, Petrum Bencher in Beogez, Joannem Barrabas et Valentinum Kadich in Galombfalua, Georgium Karachion et Blasium Pataky in Telekfalua, Gregorium Mihaly in Bykafalua, Benedictum Leorinch in Fanchial, Blasium Zeochy in Farkaslak, Georgium Felzegy in Hoggia, Baltasar Fozto in Begez decurionem, Joanem Sigmoid in Ozdfalua, Gregorium Krestely in Patak falua, Franciscum Mester in Sandorfalua, Petrum Vas et Dauydem Blasffy in Zent Lazlo, Laurentium Bakonia, Thomam Salathy et Thomam Miklossy in Aggyaghfalua, Joannem Chyanko in Beogez, Lucam Zeoleos in Zombatfalua decurionem, Thomam Daud in Bykafalua, Michaellem Elech in Kaniad, Andream Beolder, Martinum Sebe et Paulum Vas in Martonos, Georgium Kouachy in Thordatfalua, Antonium Thornay in Zetelaka, Martinum Simon in Bodog azon falua, Vitalium Nagy in Martonos, Petrum Lazlo in Bikafalua decurionem, Simonem Kellenen, Stephanum Simon, Demetrium Boldisar, Paulum Matthe, Emericum Tamas et Lucam Janos in Marefalua, Paulum Birtalan et Michaellem Matthias in Zetelaka, Michaellem Fabian in Zent Kyraly, Laurentium Kadich in Marefalua decurionem, Paulum Marton in Vargias, Joannem Vida in Ege, Stephanum Miklossy in Magia[ros],³⁷ Emericum Pos in Okland decurionem, Andream Jakab in File, Thomam Kupas in Zent

³⁶ Következik a kihúzott: factam.

³⁷ Kiszakadva 1 cm, a kiegészítés tőlünk – D. L.

Abram, Gregorium Ga[l]³⁸ in Olaztelek Joannem Boda in File decurionem, Gregorium Leorinch et Joannem Bodo in Zent Kyraly, Casparum Jsthuan et Stephanum Lazlo in Jke,³⁹ Franciscum Ozdy in Ozdfalua, Joannem Toasso et Gasparum Fozto in Beogez, Dionisium Boros et Laurentium Swkesd in Zeteloka, Antonium kys Chypeo et Mattheum Petre in Beogez, Blasium Andras in Olahfalua, Andream Menyhar in Hoggya, Laurentium Zoltan in Dalia, Gregorium Peter in Seke, Martinum Sandor in Aggyagfalua decurionem, Joannem Chyato in Wargias, Joannem Sandor in Farchyad, possessionibus omnino in Sede Siculicali Wduarhely existentem commorantem numero aliorum plebeorum et rusticorum eximentes in certum et numerum aliorum peditum nostrorum pixidariorum in eadem sede existentes referendos, numerandos et aggregandos duximus, prout referimus numeramus et aggregamus presentium per uigorem. Eisdem et eorundem cunctas domos et hereditates qualibet ab omni censuum, taxarum et contributionem nostrarum tam ordinariarum quam extraordinariarum et decimarum⁴⁰ solutione, seruitiorumque quorumlibet rusticorum et plebeorum exhibitione, quandiu in seruitus nostris militaribus quibus destinati sunt et in fide erga nos permanere fuerint uersati et occupati fuerint gratiose eximendos duximus et supportandos, prout eximimus et supportamus presentium per uigorem, neque solum ad ipsos sed ad heredes etiam et posteritates eorum hanc exemptionem immunitatemque et liberalitatem nostram extendere. Volentes concedimus eisdem ut post mortem eorundem etiam libery et heredes masculi in hac libertate, immunitate et exemptione semper permaneant ita tamen ut idem pedites nostri nouiter adscripti cum gladys et pixidibus optime instructi in omnibus expeditionibus tam generalibus quam partialibus tempore necessitatis nobis et successoribus nostris Waiuodis Transilvaniae, cum omnium facultatum et uitae etiam periculo fideliter et fortiter in seruire debeant, liberis tamen et heredibus eorum siqui forte post mortem paternam in tenera aetate remanserint tali conditione et lege hanc libertatem et immunitatem seruare volumus si propinqui uel tutores eorum interim donet adolescent alium loco ipsorum idoneum ad militiam conductitium pro se statuatur nequis ex huiusmodi re defectus in ordine peditum nostrorum accidat et postquam adoleuerint ipsi et proprijs impersonys militaris debeant imo annuimus et concedimus presentium per uigorem assurentes praeterea uniuersis et singulis eorum nos a modo in posterum ad nullius instantiam ipsos pedites cuiquam Dominorum aut Nobilium eos donaturo aut collaturos esse, sed conditione sub premissa in hoc statu quod nunc eos ordinauimus semper a modo in posterum tempus infra premissum recenturos esse. Quocirca nobis Egregys Agilibus, Judicibus Nostris Regys Sedis Item Capitaneis Arcis Nostre Wduarhely, nec non dicatoribus et quarumlibet Contributionum nostrarum tam ordinariarum quam extra ordinariarum et seruitiorum quorumlibet exactoribus et quibuscunque officialibus nostris modernis et futuris presentium notitiam habituris harum serie comittimus et mandamus nobis firmiter ut acceptis presentibus a modo in posterum annotatos pedites nostros pixidarios in praefata Sede Wduarhely commorantes ratione dictarum domorum et hereditatum suarum propriarum conditione sub premissa ad nullam censuum taxarum et contributionum decimarumque solutionem seruitiorumque exhibitionem cogere et compellere debeatis nec sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi, presentibus perlectis exhibere restituti. Datum Albae Juliae Die Vigesima

38 Kiszakadva 0,5 cm, a kiegészítés tőlünk – D. L.

39 Jke helyett.

40 Előtte a kihúzott: denarium.

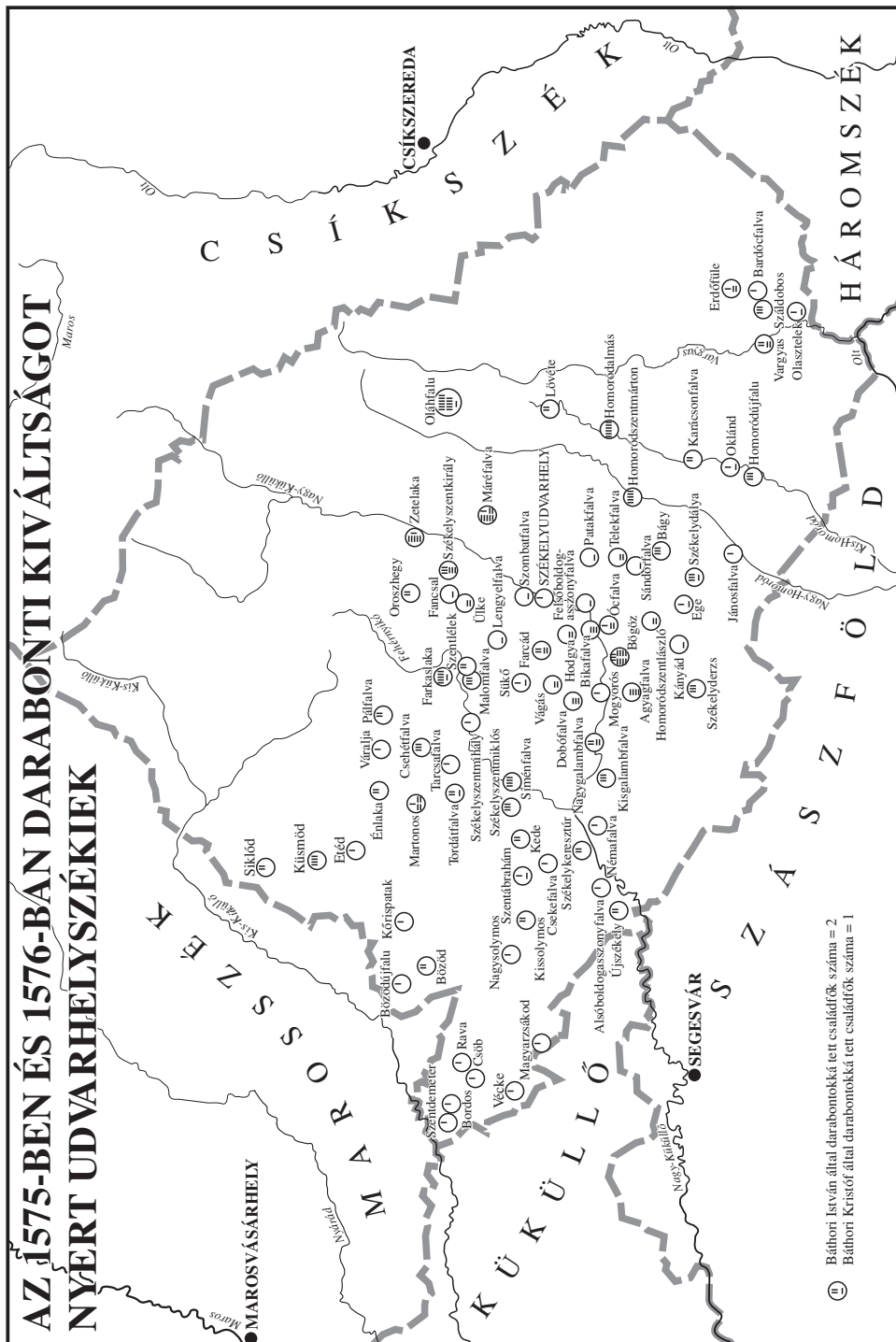
Quinta mensis Julii Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo Sexto.
Christophorus Bathori de Somlio.

[A hátlapon:] Exemptio peditum pixidariorum Novitiorum in Sede Wduarhely
septuaginta quatuor Tempore Christophori Bathori.

Az 1575-ben és 1576-ban darabonti kiváltságot nyert udvarhelyszékiek
száma a térképen feltüntetett települések alfabetikus sorrendjében:

1. Agyagfalva	30. Kisgalambfalva
2. Almás (Homoród-)	31. Kissolyos
3. Alsóboldogasszonyfalva	32. Kőrispatak
4. Bágy	33. Küsmöd
5. Bardócfalva	34. Lengyelfalva
6. Bikafalva	35. Lövéte
7. Bordos	36. Magyarzsákok
8. Bögöz	37. Malomfalva
9. Bözöd	38. Máréfalva
10. Csehétfalva	39. Martonos
11. Csekefalva	40. Mogyorós
12. Csöb	41. Nagyalambfalva
13. Dálya (Székely-)	42. Nagysolyos
14. Derzs (Székely-)	43. Némafalva = Timafalva
15. Dobófalva	44. Ócfalva
16. Ege	45. Okland
17. Énlaka	46. Oláhfalu
18. Etéd	47. Olasztelek
19. Fancsal	48. Oroszhegy
20. Farcád	49. Pálfalva
21. Farkaslaka	50. Patakfalva
22. Felsőboldogasszonyfalva	51. Rava
23. Füle (Erdő-)	52. Sándorfalva
24. Hodgya	53. Siklód
25. Jánosfalva	54. Siménfalva
26. Kányád	55. Sükő
27. Karácsonfalva (Homoród-)	56. Száldobos
28. Kede	57. Szentábrahám
29. Keresztúr (Székely-)	58. Szentdemeter

-
59. Szentkirály (Székely-)	69. Udvarhely (Székely-)
60. Szentlászló (Homoród-)	70. Újfalu (Bözöd-)
61. Szentlélek	71. Újfalu (Homoród-)
62. Szentmárton (Homoród-)	72. Újszékely
63. Szentmihály (Székely-)	73. Ülke
64. Szentmiklós (Székely-)	74. Vágás
65. Szombatfalva	75. Váralja
66. Tarcsafalva	76. Vargyas
67. Telekfalva	77. Vécke
68. Tordátfalva	78. Zetelaka

LAJOS DEMÉNY

ISTVÁN BÁTHORI AND THE FORMATION OF THE SZEKLER
DARABONT CLASS. TWO UNPUBLISHED DARABONT CHARTERS FOR
UDVARHELYSZÉK, ISSUED IN 1575 AND 1576

The internal consolidation of the Principality of Transylvania took place under the reign of István Báthori, prince of Transylvania and king of Poland (1571–1586). In the international arena, however, Transylvania was forced to secure its relative independence in a grim struggle with two neighbouring major powers, the Turkish Porte and the Habsburgs. As well as exercising political and diplomatic means, Transylvania was thus required to maintain a proper army. The spread of firearms and the rapid development of artillery were leading, throughout Europe, to the establishment of permanent mercenary armies. However, Transylvania's modest economic means were insufficient for this.

At the time the most important component of the Transylvanian armed force (comprising between a half and two-thirds of its volume) was the Szekler cavalry and infantry. Most of the men making up this force were Szekler Hungarians from the eastern and southeastern border regions. In return for their freedom, they served under regular terms and without remuneration. Equality based on freedom and tribal custom had disappeared from among the Szeklers some time previously. Social inequality was corroding ancient Szekler freedoms and jeopardising in particular infantry service by common-soldier Szeklers. Discontent had given rise to a whole spate of rebellions and uprisings. In 1562 such tensions broke to the surface. The elector-king János II – also known as János Zsigmond (1556–1571) – managed to put down the uprising, but, in the Segesvár diet's resolutions of 20 June, he himself was forced to admit that a policy of retribution could only ensure a temporary respite. In the decisions of Segesvár, which were aimed at settling the Szekler question, the cavalry *primipili* class was given the same status as that of the county nobility, while the infantry common-soldier Szeklers were declared royal (tax-paying) serfs. János Zsigmond renounced the military service of the common-soldier Szeklers and in mid-1566 he even began donating them to private landowners. Nevertheless, the Segesvár resolutions failed to live up to expectations. Social stability was not restored and the Transylvanian army was greatly dented through the irreplaceable loss of the Szekler infantry. With a view to resolving this loss, János Zsigmond began the formation of a Szekler darabont class, and István Báthori then completed the process. A method of proceeding was to issue individual and common charters. In such charters, the Prince exempted royal serfs who agreed to serve in the military from all taxation and other forms of service. Although previous historians have already noted this phenomenon, the recent discovery of István Báthori's charter of 1575 and Voivode Kristóf Báthori's charter of 1576 has proved beyond doubt the establishment of this new policy towards the Szeklers.

In Udvarhelyszék – a district with 25,000 inhabitants comprising two market towns and 129 villages – 203 heads of families as well as their descendants of both genders received tax exemptions. This was more than two percent of total inhabitants. Thus more than ten percent of two thousand royal-serf heads of families obtained their freedom and became, under the terms of the charters, fighting men. The numerical distribution of the 203 heads of families subject to the charters varies considerably from settlement to settlement. Amongst the seventy-eight villages listed in the two charters, we find certain villages where eleven or twelve heads of families became darabont men, but in twenty-five other villages they numbered just one per village. The original Latin texts of the two charters are included in the appendix.